

een aanhangsel van Zuid-Beveland. Tot 838 heeft het er zelfs aan vast gezeten en ook eeuwen daarna was de invloed van dit Zeeuwse eiland er nog sterk. Wij menen dat hetgeen de auteur opmerkt over het ontstaan van de Honte — dat wil zeggen het oostelijk deel van de huidige Wester-Schelde —, tussen het moment van de stichting van het diocees Utrecht (waartoe de Vier Ambachten kerkelijk behoorden) en het tijdstip waarop de kasselrij van Gent werd ingericht (waaronder dit gebied wereldlijk ressorteerde) de nevelen rond dit bestuursdualisme grotendeels heeft doen opklaren.

De studie van mevrouw Gottschalk, die een verrijking betekent voor de geschiedenis van het Nederlandse kustgebied, is uitgegeven in de degelijke vorm, die wij van Van Gorcum gewend zijn.

C. Dekker

J. P. de Korte, *De jaarlijkse financiële verantwoording in de Verenigde Oostindische Compagnie* (Werken uitgegeven door de vereeniging Het Nederlandsch economisch-historisch archief XVII; Leiden: Martinus Nijhoff, 1984, xiv + 95 blz. met bijlagen, f 115,-, ISBN 90 247 2108 3).

Historische belangstelling van een gepensioneerde accountant en aanmoediging door het toenmalig hoofd van de eerste afdeling van het ARA, M. A. P. Meilink-Roelofs, hebben geleid tot een boek dat het cijfermateriaal over de financiële geschiedenis van de VOC voor een ieder gemakkelijk bereikbaar maakt.

Het werk bevat een beschrijving van de boekhouding van de VOC in Nederland en in Azië, gecombineerd met een historisch overzicht van de bedrijfseconomische opkomst en neergang van de compagnie. Vervolgens zijn veertien bijlagen opgenomen waarin de belangrijkste gegevens over de financiële geschiedenis zijn verwerkt.

Allereerst neemt de schrijver het bedrijf in Nederland onder de loep. De beschrijving van de manier van boekhouden wordt middels een voorbeeld helder toegelicht. Hij benadert de boekhouding echter alsof het die van een modern bedrijf betreft. Zo spreekt hij over een 'balans' als hij de 'staat' (een overzicht van de bezittingen en schulden, waarop bijvoorbeeld het aandelenkapitaal ontbreekt) bedoelt. Hij leidt dan ook uit het aanwezig zijn van journaal en grootboek af dat de compagnie een dubbele boekhouding voerde, terwijl Mansvelt in zijn dissertatie over de boekhouding van de VOC duidelijk heeft aangetoond dat het bijhouden van mutaties in het kapitaal (de essentie van dubbel boekhouden) niet gebeurde, wat de schrijver elders zelf ook constateert. Zijn visie op de dividendpolitiek van de Heren XVII in de achttiende eeuw komt ook daaruit voort: De Korte noemt deze 'onvoorzichtig en onverantwoord' (75). Hij gaat dan echter voorbij aan het feit dat de VOC door haar structuur (namelijk de compagnie) voor haar financiering was aangewezen op kortlopend krediet en de dividenden dienden om de kredietwaardigheid overeind te houden. Deze benadering leidt echter ook tot het berekenen van de zogenaamde bedrijfsresultaten, waardoor voor het eerst duidelijk winst en verlies zowel in Nederland als in Azië bepaald kunnen worden (bijlagen 11 en 13).

De uiteenzetting over de Indische boekhouding en de veranderingen in de waarde van de munt aldaar zijn helder. Sinds 1660 werden de Indische boeken in 'licht geld' gehouden, waarbij de ducaton (de rekenmunt) gerekend werd 97 1/2 stuiver waard te

zijn. In 1743 werd het 'zwaar geld' ingevoerd: de ducaton tegen 78 stuivers. Pas in 1768 kwam aan alle verwarring een einde en kreeg de ducaton de Nederlandse waarde: 66 stuivers. Helaas is De Korte niet consequent in de omrekening naar Nederlandse waarde: bij de retourgoederen uit Azië rekent hij slechts om van 'licht geld' naar 'zwaar geld' in plaats van naar Nederlandse waarde. Daardoor berekent hij de bruto-handelswinsten en de daarvan afgeleide percentages (tabel 26) voor de periode 1660-1770 te hoog.

De beschrijving van de financiële ontwikkeling in Nederland in de achttiende eeuw is helaas het zwakste deel in het boek. De tabellen zijn wel duidelijk, maar het verhaal is wel erg mager. Bovendien haalt De Korte hier een aantal memorieschrijvers aan, waarbij hij zondermeer uitgaat van hun deskundigheid (bijvoorbeeld op bladzijde 77 bij J. C. Radermacher) en gaat hij met Cornelis van der Oudermeulen in discussie naar aanleiding van diens tweede memorie uit 1772. Op deze plaats is dat niet erg zinvol en voor een niet-ingewijde moeilijk te begrijpen.

Eén kanttekening wil ik nog maken bij de — overigens prima — berekening van de bedrijfsresultaten. De Korte beschouwt de bedrijven in Nederland en Azië apart. Dat brengt hem ertoe te constateren dat de balanspositie in Nederland rond 1760 in Nederland wel erg zwak was, mede doordat de bedrijfsresultaten van 1750-1760 bijna f900.000 negatief waren. In dezelfde periode nam het Indisch kapitaal echter met f6,75 miljoen toe. Men kan dus ook zeggen dat er teveel geld naar Azië is gestuurd. Na 1760 gebeurde het omgekeerde: het Indisch kapitaal nam af, waardoor de resultaten in Nederland beter leken dan zij waren, van 1770-1780 maar liefst f6 miljoen. De schrijver gaat daar door zijn manier van beschouwen helaas aan voorbij.

Het laatste hoofdstuk geeft een goed beeld van de aftakeling van de VOC. Voor het Nederlandse bedrijf was dit uit andere publikaties al wel bekend, voor het Aziatisch bedrijf echter niet.

De veertien bijlagen zijn het belangrijkste onderdeel van het boek. Een aantal dient als illustratie bij de uitleg van de werking van de VOC, een aantal andere bevat seriële gegevens. Vooral deze zijn van belang voor elke onderzoeker die zich met de VOC bezighoudt, want zonder de moeilijk te begrijpen boekhouding van dit handelsbedrijf te hoeven raadplegen, kan deze nu de essentiële financiële gegevens gebruiken.

Samenvattend kan men zeggen dat het boek een fraai uitgevoerde, gedegen bronnenpublikatie is geworden, waar de enorme hoeveelheid werk die verricht is, duidelijk aan is af te zien.

J. J. Steur

M. Therry, *De dekenij Roeselare (1609-1649). Bijdrage tot de studie van de katholieke hervorming in het bisdom Brugge* (Belgisch centrum voor landelijke geschiedenis publikatie LXVII; Leuven: Belgisch centrum voor landelijke geschiedenis, 1983, 271 blz.).

Onder leiding van M. Cloet wordt aan de Katholieke Universiteit Leuven sinds een tiental jaren intensief studiewerk verricht naar de ontwikkeling van de contra-reformatie in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de zeventiende en achttiende eeuw. Aan de hand van diepgravende case-studies per dekenij poogt men systematisch naar een steeds duidelijker wordend totaalbeeld toe te werken. Voor de publikaties in dit ver-